

Nehazardujme s kvalitou vědy a výzkumu v České republice!

Nejdříve bych ráda poděkovala za pozvání a možnost vyjádřit se k aktuálním otázkám vědní politiky na stránkách Živy. Živu čtu již od mládí a vždy jsem oceňovala vysokou kvalitu zde publikovaných příspěvků. Myslím, že Živa velmi důstojně pokračuje v tradici započaté Janem Evangelistou Purkyně.

Mám-li se krátce ohlédnout za uplynulým rokem, byl to pro mne rok, kdy jsem – vedle snahy o další zvyšování úrovně vědeckého výkonu Akademie věd České republiky a posílení její role ve společnosti – usilovala také o stabilizaci financování Akademie věd a jejich pracovišť. Jsem totiž přesvědčena, že česká věda, a to včetně Akademie věd jako její nejdůležitější složky, potřebuje především stabilní a předvídatelný systém základního institucionálního financování.

Za zcela klíčové považuji posílení institucionálního financování z vlastní kapitoly Akademie věd ve státním rozpočtu České republiky tak, aby naši vědci a vědkyně měli více času na vlastní koncepční a badatelskou práci. Chceme-li mít v naší zemi excelentní vědu, musíme pro ni vytvářet takové podmínky, které budou alespoň trochu srovnatelné s podmínkami ve špičkových zahraničních vědeckých institucích. Všichni přitom dobře víme, že zvyšování vědeckého výkonu je „běh na dlouhou trať“ a že musí být provázen pravidelným mezinárodním hodnocením dosažených výsledků jakožto nezávislou zpětnou vazbou. V r. 2020 se bude konat již osmé kolo hodnocení pracovišť Akademie věd a jejich výzkumných týmů, přičemž

Akademie věd je jedinou institucí v České republice, která takové hodnocení systematicky a dlouhodobě provádí. Způsob tohoto hodnocení je zcela v souladu s Programovým prohlášením vlády České republiky a zároveň kompatibilní s Metodikou 2017+ (Metodika hodnocení výzkumných organizací a programů účelové podpory výzkumu, vývoje a inovací).

Současnou kvalitou a úroveň výzkumu v Akademii věd lze dokumentovat celou řadou ověřitelných kvantitativních údajů – uvedla bych alespoň několik. Systém jejich pracovišť představuje jednoznačně nejdůležitější složku vědy a výzkumu v České republice: s 13 % pracovníků v systému výzkumu a vývoje produkuje 26 % všech mezinárodně uznatelných výsledků,

a ještě vyšší procento těch špičkových. V žebříčku Nature Index, odrážejícím kvalitu výstupů především v přírodovědných a částečně i technicky zaměřených oborech, se Akademie věd umístila za r. 2017 na 19. místě na celém světě v kategorii neuniverzitních, vládou podporovaných institucí, a v tomtéž žebříčku obsadila 160. příčku mezi všemi výzkumnými institucemi. Na pracovištích Akademie věd se každým rokem školí více než dva tisíce doktorandů, což odpovídá přinejmenším kapacitě středně velké univerzity. Kvalitu spolupráce s vysokými školami dále dokumentuje našich 55 společných pracovišť. V tomto kontextu je třeba připomenout i více než 400 společných projektů a přímých kontraktů s českými průmyslovými podniky, což jistě není málo. V uplynulém roce jsme také podali 68 přihlášek vynálezů, dále máme na kontě 59 udělených patentů, 27 zapsaných užitných vzorů a získali jsme pět šlechtitelských osvědčení. Jsem ráda, že se daří rozšiřovat spolupráci Akademie věd v regionech České republiky, s nimiž máme uzavřeno 10 dohod o spolupráci. O kvalitě výzkumu v AV ČR svědčí rovněž řada ocenění jejich pracovníků. Za všechny si na tomto místě připomeňme prof. Jaroslava Doležela z Ústavu experimentální botaniky AV ČR, který získal Národní cenu vlády Česká hlava za r. 2018, a výrazné zastoupení pracovníků Akademie věd např. při udělování cen Nadačního fondu Neuron na podporu vědy. Z těchto údajů i dalších příkladů (podrobnosti lze najít na www.avcr.cz) je zřejmé, že se snažíme společností vracet, co do nás investuje.

Dovolte mi položit na tomto místě otázku: „Jakou výkonnost by měla česká věda bez Akademie věd? Je rozumné s touto kvalitou hazardovat?“ Ptám se proto, že podle nedávno schváleného zákona o státním rozpočtu České republiky na r. 2019 se střednědobým výhledem na léta 2020–21 budou (po mírném nárůstu v r. 2019) institucionální zdroje AV ČR počínaje r. 2020

1 Předsdkyně Akademie věd České republiky prof. RNDr. Eva Zažímalová, CSc., v prostorách budovy AV ČR v Praze na Národní třídě. Foto V. Vlk

2 Drobnoplodá okrasná jablonoň ve Stanici šlechtění jabloně na rezistenci k chorobám Ústavu experimentální botaniky AV ČR. Podobně vypadá asijská jablonoň mnohokvětá, která nese gen pro odolnost vůči strupovitosti. Tento gen je jedním ze zdrojů odolnosti, jenž naši šlechtitelé používají při vytváření svých odrůd. Foto J. Kolář, ÚEB AV ČR

3 a 4 Zasedací síň prezidia České akademie věd a umění v Národním muzeu (obr. 3). Plenární schůze IV. třídy České akademie v r. 1929 na karikatuře Hugo Boettingera (4). Zleva: básníci, prozaici Viktor Dyk a Jan Opolský, politik, novinář, spisovatel a historik Jan Herben, básník a překladatel Antonín Klášterský. Původní idea akademie spojovala vědy a umění – IV. třída zahrnovala odbory literární, výtvarný a hudební. Literární atlas československý 2., Ministerstvo školství a národní osvěty, ČAVU, Prometheus (B. Vavroušek, ed., Praha 1938)

stagnovat. Na r. 2020 je totiž navrhován meziroční nárůst pouze o zanedbatelných 0,39 % a na r. 2021 není navrhován nárůst žádný. Zde proto musím se vši vážností říci, že vzhledem k současnému stavu státní pokladny a k vývoji hospodářství České

republiky považují stagnaci rozpočtu Akademie věd ve střednědobém výhledu za zcela nezdůvodněnou i neodůvodnitelnou. Bez výrazného posílení institucionálních zdrojů nebude možné plně využít výzkumný potenciál akademických pracovišť. A musím také zdůraznit, že ve velmi podobné situaci se nachází výzkum na vysokých školách. V tomto směru proto povedu další diskuzi jak s panem premiérem a věcně příslušnými členy Rady pro výzkum, vývoj a inovace, tak s dalšími vládními činiteli i s představiteli vysokých škol.

Na druhou stranu mě velmi těší, že v uplynulém roce se podařilo významně rozšířit spolupráci AV ČR s institucemi veřejného sektoru a státní správy. V rámci realizace Strategie AV21 jsme věnovali velkou pozornost přípravě expertních stanovisek Akademie věd pro obě komory Parlamentu ČR. Dovolím si tvrdit, že Akademie věd má výrazně nejkvalitnější analytický tým v oblasti vědy a výzkumu, pokrývající v České republice nejširší škálu vědních oborů, a současně má i velmi cenné a důležité kontakty na vysoké školy a další tuzemské výzkumné instituce. Tento širší tým tak bude nově k dispozici nejen vedení AV ČR, ale bude poskytovat také zákonodárcům, členům vlády, ministerstvům a dalším orgánům státní a regionální správy kvalifikované expertní zázemí a podporu při řešení konkrétních problémů zásadního významu pro fungování

současné společnosti. Jsem přesvědčena, že jde o věc, kterou jako Akademie věd máme, a dokonce jsme povinni dělat.

Mám také radost, že česká věda, i Akademie věd, v uplynulém roce dosáhla řady významných vědeckých výsledků, napříč jednotlivými vědními oblastmi. Zmínila bych zde jen několik příkladů, které mají zároveň aplikační potenciál v oblasti medicíny: byla vyvinuta nová skupina potenciálních protirakovinných látek cílených do mitochondrií, přičemž jedna z těchto látek, cílený tamoxifen (MitoTam), je velmi účinný i vůči obtížně léčitelným typům nádorů prsu; dále bylo prokázáno v experimentálních modelech epilepsie a u pacientů, že záchvatům mohou předcházet detekovatelné změny v činnosti mozku, což přináší nové možnosti pro předpověď rizika záchvatů a k úpravě léčby; byly také vyvinuty originální metody pro automatickou analýzu dat z videokymografické kamery, přičemž vytvořený software pomáhá při včasné diagnostice rakoviny hlavy a dalších onemocnění a při monitorování jejich léčby. Uvedené příklady, ale i další výsledky jasně ukazují, jak na dnešních objevech základního a aplikovaného výzkumu závisí kvalita života našich občanů v příštích letech a desetiletích.

V neposlední řadě bych chtěla zmínit i „osmičková“ výročí, kterým vedení Akademie věd věnovalo mimořádnou pozornost. Podíleli jsme se na všech relevantních aktivitách spojených s připomenutím a odkazem těchto významných mezníků české historie. Bohužel trochu stranou zájmu veřejnosti zůstalo 80. výročí úmrtí Karla Čapka. Proto bych několika slovy z textu Mileny Jesenské, otištěného v týdeníku Přítomnost 11. ledna 1939, připomněla jeho osobnost: „Dělat něco špatně byl velký pro něho hřích. Dělat špatně podzídku, nahazovat špatně maltu, zasadit špatně sazeničku a špatně vidět svět bylo stejně hříšné jako špatně psát. Dobrá práce dělá dobré srdce, špatná práce dělá srdce jedovaté. Takový byl Čapkův světa řád.“

V závěru bych chtěla popřát čtenářům našeho časopisu do r. 2019 hodně radosti ze života a hlavně hodně zdraví, a redakci Živy především tvůrčího ducha, ale i pevné nervy, vytrvalost a mnoho dalších pracovních úspěchů.

